

NASZA ZIEMIA WRZESIŃSKA

Heraldyka powiatowa

Różne grupy społeczne: narodowe, etniczne, rodowe, religijne, zawodowe, gospodarcze, terytorialne czy jakiegokolwiek inne, mają potrzebę jednoczenia się pod jakimś znakiem. Wspólnoty terytorialne tworzące nasz powiat także takich znaków używają. Czy się z nimi identyfikujemy, zależy w dużej mierze od świadomości ich istnienia i promowania przez władze samorządowe.

Godła

W historii ludzkości pojawiły się najróżniejszych rodzaju znaki, czyli godła. W średniowiecznej Europie wykształcił się charakterystyczny typ godła, którym są herby. Wywodzą się one ze znaków rozpoznawczo-bojowych. Walczący na polach bitewnych musieli się w jakiś sposób rozpoznawać. Służyły temu godła zamieszczane na chorągwiach oraz, dla odróżnienia osoby, na tarczach. Z połączenia godła z tarczą powstały właśnie herby. Później stały się one znakami własnościowymi – rodowymi lub terytorialnymi. Nauka, która opisuje herby, nazywa się heraldyką, a ich tworzenie zgodnie z zasadami – blazonowaniem. Do Polski herby trafiły w XIII w. poprzez Czechy i Śląsk. Zaczęli je przyjmować książęta, rody rycerskie, ziemie i miasta.

Herb powiatu wrzesińskiego

Herb powiatu wrzesińskiego

Powiat wrzesiński nie posiada historycznego znaku heraldycznego, gdyż formalnie powstał w 1819 r. jako następcą powiatu pyzdrowskiego. Również dawny powiat pyzdrowski nie posiadał swojego znaku herbowego. Natomiast miała go ziemia, a później województwo kaliskie, do którego należały tereny dzisiejszej ziemi wrzesińskiej. Była nim Bawola Głowa z głową bawołu (żubra) ze złotą koroną między rogami i złotym kolcem w nozdrzach na tle biało-czerwonej szachownicy. Pierwotnie herb ten pozostawał znakiem całej Wielkopolski (poznańskiego i kaliskiego). Od XVI w. używany był tylko jako herb województwa kaliskiego (czyli Wielkopolski wschodniej od Nakła, przez Żnin, Gniezno, Pyzdry, Konin po Kalisz). Natomiast województwo poznańskie (Wielkopolska zachodnia) używało w herbie orła białego na czerwonym tle. Wydzielone z kaliskiego w 1768 r. województwo gnieźnieńskie także miało herb

z orłem białym na czerwony tle. Analogicznie używały go departamenty poznański i kaliski w okresie Księstwa Warszawskiego. Pod zaborem poznańskie wykorzystywało orła czarnego z umieszczonym na piersiach orłem białym. Województwo, a później gubernia kaliska posiadała połączone herby ziemi kaliskiej, wieluńskiej i sieradzkiej. W okresie międzywojennym województwo poznańskie posługiwało się orłem białym, zaś herb ziemi kaliskiej był częścią herbu województwa łódzkiego, do którego należały m.in. Pyzdry. Oba wielkopolskie herby połączono w 1945 r. Na piersi orła białego umieszczono herb Bawola Głowa, co oznaczało połączenie Wielkopolską (poznańskie i kaliskie). Funkcjonował on do 1975 r., kiedy to rozparcelowano region na małe województwa. Głowy żubrzej używało odtąd małe województwo kaliskie, a obecnie wykorzystuje ją powiat ziemski kaliski. Powstałe w 1999 r. województwo wielkopolskie ustanowiło jako swój herb orła białego bez korony, wzorowanego na pieczęci króla (wielko-)polskiego Przemysła II.

Po reaktywowaniu powiatu wrzesińskiego zrodziła się myśl o nadaniu mu znaku herbowego. Oficjalnie ustanowiono go 6 lutego 2002 r. uchwałą Rady Powiatu Wrzesińskiego. Herb przedstawia na tarczy późnogotyckiej orła białego z otwartą złotą koroną, o złotym dziobie, łapach i pazurach oraz z pierścieniem na ogonie oraz półksiężycem na piersi. Na piersi zawieszona jest późnogotycka tarcza z herbem Poraj (biały kwiat na czerwonym polu). Orzeł nawiązuje do tradycji księcia/króla Przemysła II, który często bawił w Pyzdrach, a także hojnie obdarzał je przywilejami. Zaś herb Poraj wskazuje na rodowe gniazdo potomków czeskiego księcia Poraja, czyli Porajów-Róźców gęsto zamieszkujących tereny od Sobiesierni i Gulczewa po Chocicę i Targową Górkę, założycieli miasta Wrześni. Bardzo podobnym plastycznie herbem posługuje się bratni powiat średzki, gdyż oba powiaty miały wspólnego „ojca”: powiatowe Pyzdry, i „dziada” – kasztelański Giecz.

Herb Wrześni

Miasto Września posługuje się herbem Poraj, czyli herbem rodowym Porajów. Przedstawia on biały kwiat o pięciu płatkach. W nomenklaturze heraldycznej kwiat jest srebrny, natomiast godło to róża poraja. Słowo róża oznacza kwia-

tostan i nie ma nic wspólnego z tą różą, jaką my mamy dziś na myśli. Co ciekawe, słowo poraj oznacza w języku staropolskim rodzaj wrzośsu o białych płatkach. Tak więc róża poraju to dosłownie kwiat wrzośsu. Z kolei nazwa rzeki Września (później Wrzeźnica) oraz miasta Września wskazują wyraźnie związek wrzośsu oraz legendarnego założyciela Poraja, brata biskupa św. Wojciecha. Dziedziczący te tereny potomkowie czeskiego księcia używali herbu Poraj, a szczególnie biskup krakowski Bodzanta z Wrześni. To on w poł. XIV w. nadał swej rodowej siedzibie prawa miejskie, a wraz z nimi zezwolił na używanie rodowego herbu jako herbu miasta. Do dziś zachowały się odciski gotyckiej XIV-wiecznej pieczęci miejskiej (przechowywane w Muzeum Narodowym w Krakowie i Archiwum Państwowym w Zielonej Górze). Jednak Poraj to nie jedyny herb miejski. Od 1671 r., kiedy to Zygmunt Działyński ponowił przywilej miejski dla Wrześni, miasto posługiwało się herbem Ogończyk, rodowym znakiem Działyńskich. Herb przedstawia rogacinę (ostrze strzały) zatrzeciewioną (umocowaną) na połowie srebrnej toczenicy (pierścieniu). W 1779 r. powrócono do używania herbu Poraj. W okresie zaboru używano także wersji sześciopłatkowej czy odwróconej (kwiat czerwony, pole białe). Herb miejski zamieszczono m.in. w kartuszu (ozdobnym obramowaniu) na narożu ratusza. Zwieńczony jest on koroną hrabiowską symbolizującą ordynację wrzesińską. W XX w. używano różnych odmian plastycznych herbu Poraj, stosowano je nawet zamiennie. Ostatecznie 23 lutego 1996 r. rada miejska ustaliła herb wg rysunku dr. A. Chudziaka, który nawiązuje do odmiany stosowanej w międzywojniu.

Herb Pyzdr

Znak herbowy Pyzdr przedstawia na gotyckiej tarczy fragment muru miejskiego z czerwonej cegły z białymi blankami i otwartą bramą o złotych wrotach. Nad murem pośrodku widnieje postać księcia wielkopolskiego Bolesława Pobożnego, który wręcza klęczącym po jego bokach postaciom dwa zielone szczepy winorośli. Nad głową księcia znajduje się złota korona. Całość widnieje na niebieskim tle. Zamieszczona w herbie scena symbolizuje nadanie praw miejskich Pyzdom. Godła tego herbu używano na pieczęci w latach 1312-1575. Później miasto posługiwało się her-

Pieczęć miejska Pyzdr (XIV w.)

bem przedstawiającym mur z czerwonej cegły z blankami, z wieżą pośrodku o dwóch oknach, krytą czarnym trapezowym dachem z dwiema gałkami na żerdziach. Tego znaku używano na tzw. pieczęci sekretnej miasta. W 1992 rada miejska przywróciła pierwotny, średniowieczny herb miejski.

Herb Miłosławia

Herb miasta to na czerwonym polu złota łódź, nad którą umieszczona jest brama miejska. To prawdopodobnie już drugi herb Miłosławia. Nadany został wraz z ponowną lokacją miasta na prawie magdeburskim przez Piotra i Macieja Górskich w 1539 r. W herbie miejskim widnieje ich godło rodowe – łódź, zaś wieża symbolizuje miejskość. Obecnie nad herbem zamieszczony jest na wstędze napis MIŁOSŁAW. Pierwotny herb to prawdopodobnie Doliwa, symbolizujący pierwszych dziedziców okolicy Doliwów Miłosławskich. Z kolei w okresie zaboru miasto jako herbu używało orła pruskiego. Herb, który obowiązuje do dziś, przywrócono na pocz. XX w.

Herb Nekli

To najmłodsze miasto w powiecie. Nekla prawa miejskie otrzymała jeszcze w XVII w., utraciła pod koniec XVIII w. Ponownie stała się miastem w 2000 r. Pierwotnego herbu

Ogończyk – herb Wrześni w latach 1671-1779. W 1993 r. ten sam herb za swoje godło przyjęła gmina Nekla

miasta nie znamy. Wobec tego w 1993 r. „Przegląd Nekielski” zaapelował do mieszkańców, aby zastanowili się, jaki herb miałyby przyjmować gmina. Jerzy Osypiuk zaproponował herb składający się z trzech pól przedstawiający herby właścicieli Nekli, którzy najbardziej wpisali się w jej historię: Odrowąż rodziny Wilkońskich, Drogosław rodziny Skórczewskich oraz Ogończyk rodziny Żółtowskich. Zwrócono się w tej sprawie o opinię do Polskiego Towarzystwa Heraldycznego. Towarzystwo uznało za najodpowiedniejszy herb Ogończyk. 21 kwietnia 1993 r. Rada Gminy Nekla przyjęła uchwałę w sprawie herbu gminy – przyjęto herb Ogończyk. Przemawiało za nim posiadanie Nekli przez Żółtowskich pieczętujących się tym herbem, jego występowanie na fasadzie kaplicy kolatorskiej przy kościele parafialnym fundacji Żółtowskich oraz na pałacu tejże rodziny.

Herb Kołaczkowa

To tak naprawdę najmłodszy herb pod względem blazonowania, gdyż nie jest historycznym znakiem. Przedstawia na polu barwy niebiesko-zielonej na kolumnie jońskiej postaci z pomnika w parku kołaczkowskim: Władysława Reymonta, po bokach Jagna i Boryna, zaś przed nimi widnieją dwa skrzyżowane kłosa pszenicy. Wskazuje to oczywiście na właściciela majątku kołaczkowskiego Reymonta, autora *Chłopów* (stąd obok niego główni bohaterowie powieści).

Herb Targowej Górki

Górka to stare niegdyś miasto o metryce praw miejskich z początku XIV w., potwierdzonych w 1343 r. Była to wówczas własność rodu Awdańców. Wówczas miasteczko zwano Mileszyną Górką. Kolejne nadanie praw miejskich nastąpiło w 1555 r. Dokonali tego członkowie rodu Dryjów, którzy stąd przyjęli nazwisko Góreckich. Nie znamy pieczęci miejskich, więc trudno coś o herbie powiedzieć. Herb Góreckich – Dryja, jako herb miejscowości Targowa Górka przyjęto w 1958 r. podczas obchodów 700-lecia. W 1988 r. w trakcie obchodów 730-lecia miejscowości umieszczono ten herb na pamiątkowym glazie.

Sebastian Mazurkiewicz

